

KLYFTAN MELLAN STYRANDE OCH STYRDA

Brev till Svensk Tidskrift

Herr Redaktör!

I Förenta Staterna var det åtminstone tidigare så, att när ett nytt parti kom till makten i en stat började de fungerande tjänstemännen att packa. Postmästare och sheriffer visste, att deras tid var slut och att andra, som röstat rätt, skulle efterträda dem. Systemet har naturligtvis sina avigsidor, men på sätt och vis var det renhårigt. Folk visste var man hade sina översåtar.

Här i landet avkrävs man inte bevis på sin partitillhörighet innan man anställs i vart fall i statlig tjänst. Men vi tjänstemän vet mycket väl — och en del av oss handlar därefter — att våra befordringsmöjligheter vore mycket bättre, om vi röstade på våra regerande herrar och betalade till deras partikassa. Här talas nu inte om chefs-tjänstemännen. Varje regering kommer att utnämna vissa protegéer till generaldirektörer, och att t. ex. statssekreterarebefattningarna är politiska är naturligt, och ingen säger något om den saken. Men många poster därunder har blivit åtskilligt politiserade. Kommer man längre ned på tjänstemannaskalan, inte minst på den kommunala sidan, faller partitillhörigheten ofta utslaget vid en utnämning.

För allmänheten betyder detta ganska mycket. Den ene säger att han har försänkningar i det eller det verket. Den andre känner någon som kan hjälpa honom till en förmån här eller där. Kanske är detta sant, och kanske är det osant. Men viktigt är, att folk tror att partitillhörigheten inverkar på ärendens avgöranden, att ämbetsmän kan påverkas, att tjänstemän är sådana som behandlar den ene bättre än den andre.

Ingen är sämre ämbetsman eller tjänsteman därför att han tillhör det ena eller det andra partiet, nämligen om han för övrigt har meriterna. Men det sista villkoret behövs verkligen och bör vara mer än en formsak. Vi kommer ihåg krigsårens kommissioner. Det är nonsens att tala om att folk behandlades lika där. Vissa personer fick fram sina ärenden fortare, andra mötte motstånd överallt. Detta berodde inte på att tjänstemännen tog emot mutor. Men de tröttades ut av vissa ansökare, de saknade motståndskraft, de hade inte den med den gamla tjänstemannautbildningen inplantade känslan för absolut oväld.

Man kan fråga sig om våra regerande herrar numera har intresse av den gamla sortens ämbetsmän. Själva förutsätter de ständigt, att resultaten av en utredning skall gå i en viss riktning, och då skjuter de undan en tjänsteman som opponerar sig. Man vill ha makt, och då kringgår man en lag.

När högerledarens interpellation om Skandia och försäkringstagnas representation i bolagets styrelse förekom i riksdagen, fram-

trädde maktfullkomligheten ohöjd och i full belysning. Försäkrings-tagarnas majoritet hade uttryckt sina önsknings, men härtill tog regeringen ingen hänsyn. Regeringen skulle representeras i bolaget. En lag, som verkade obekvä, utgjorde intet hinder. Den satte sig regeringen över, och eftersom den gjort detta redan tidigare, tillstyrkte Kungl. Försäkringsinspektionen, där en rättrogen generaldirektör funnit sin försörjning, underdånigst att så skulle ske. Hur de höga jurister i Kanslihuset, som förberett interpellationssvaret, har det ställt med sitt juridiska samvete, må lämnas osagt. Från de styrandes sida är det naturligtvis inte fråga om att de avsiktligt vränger lag. De har sin fasta övertygelse, att *de vet bättre*. De har klart för sig, att de handlar till vår, till undersåtarnas fördel och att vi opponerar oss av illvilja eller oförstånd. Vi tycker att lag är till för att lydas, men de, våra herrar, tänker inte i den kategorien. För dem är en lag en form för ett av dem bestämt innehåll: passar den inte får den ändras, eventuellt i efterhand. Våra översåtar vet med sig att de i alla fall har rätt.

Därför väcker hos dem tanken på en beslutande folkomröstning sådana känslor av olust. Om de styrande vet bättre — och detta är ett axiom — så följer ju därav att de styrda vet sämre. Men folkomröstningen skulle innebära, att dessa sämre vetande skulle kunna fatta beslut mot översåtarnas önskan. Därav skulle till sist de styrandes prestige kunna bli lidande, och detta ser de som en mycket allvarlig sak.

I den egendomliga skolaktion i Stockholm, som resulterar i att barn i de södra stockholmsförsamlingarna inte får lov att ens söka till de skolor, som kan ge dem den undervisning som tills vidare allmänt anses vara den bästa, nämligen till 5-åriga realskolor, har ett särskilt problem utgjorts av de realskolor, som oförståndigt nog redan placerats inom det hotade området. Läroverkskollegier, föräldrar har frågat, varför också dessa måste indragas. Svaret har blivit, ständigt upprepat och lika litet motiverat: »det har ansetts riktigt». Någon har vetat bättre, och ingen kan ändra på förhållandet inför den opposition som uppstått, ty enligt överhetens tro minskar varje eftergift åt en opposition dess egen prestige. Överheten har i förbigående sagt här stött på just en folkets egen opposition, som vid en folkomröstning helt skulle ha gjort om de styrandes beslut. Många instanser tillstyrkte pliktskyldigast »reformen» (att Läroverksläraarnas riksförbund skulle ha gjort det efter hot att i annat fall även resterna av realskolorna skulle indragas, är naturligtvis förtal). Först när föräldrarna sent och för sent upptäckte, att deras barn skall bli föremål för försöksverksamhet och få sämre undervisning, blev folkets knorrande högljutt. Men pharaonerna lyssnade icke därpå. Standardsänkningen, den sämre starten i livet, drabbar inte våra styrande herrar — de vet redan allt, eller i varje fall bättre — utan endast våra barn.

Man kan exemplifiera i mängd dessa två drag hos de styrande av i dag: de gör som de finner vara lämpligt, och de gör detta därför att de anser sig veta vad som är bäst. Sådant är numera överhetens sätt att vara, och härav följer som en självklarhet all centralisering. Ge-

nom att samla makten i sin hand kan man själv göra rätt och undandrar folket möjligheten att handla fel. Intressant är, att i andra delar av samhället än i den statliga sektorn går utvecklingen åt annat håll. Där startar man företagsnämnder och samarbetsorgan. I industrin lägger man sig vinn om, arbetsgivare och i lika mån arbetstagare, att lyssna på varandra. Arbetsgivareförening och LO kan intyga detta. En sociolog bör det vålla åtskillig huvudbry att förklara dessa två olika beteendemönster inom det svenska samhället.

Som faktum kvarstår, att svenska folket inte i dag i sina ämbetsmän och tjänstemän, i överheten, tror sig finna vad Kung Gustaf Adolf talade om vid sin tronbestigning: »en garanti för den enskilde medborgaren i vårt land, att hans rätt tillvaratages och hans intressen behandlas med oväld». Den enskilde medborgaren torde tro tvärtom. Han tror att överheten vill vara förmyndare, medan han själv finner sig myndig, och att den främjar sina egna intressen under förebärande av att de är hans. Kanske någon säger att så har det alltid varit. »De mäktiga styra de och ställa, till sist få vi stackare allt umgälla», suckade den gamle nattväktaren och såg ut över den blånande Båven. Men förr såg man i alla fall upp till sin överhet. Handen på hjärtat: vad har folk egentligen nu att se upp till?

När en gång en ny regering träder till, får den en stor uppgift i att försöka överbrygga klyftan mellan styrande och de styrda här i landet.

Undersåte.